

Андрій КРИСОВАТИЙ

ПОСТСОЦІАЛІСТИЧНІ МОДЕЛІ ШИРОКИХ МЕЖ ПОДАТКОВОЇ ЕКСПАНСІЇ

У контексті формування нового світового економічного порядку досліджено моделі меж податкової експансії у розробці ефективних методів фіскального регулювання у країнах постсоціалістичного простору.

Країни постсоціалістичного простору – нові учасниці ЄС змушені використовувати дещо інші, порівняно із країнами з розвинутою ринковою економікою, підходи у фіскальному регулюванні. Так, по-перше, в умовах постсоціалістичного господарювання не можна сподіватись на високу ефективність нещодавно сформованої системи ринкового саморегулювання, а отже, необхідно надавати державі доволі широкі повноваження щодо коригування соціально-економічних процесів. По-друге, нестача досвіду організації фінансової діяльності держави за ринкових перетворень збільшує ризик прийняття помилкових фіскальних рішень і відповідно створює обмеження у розширенні податкової експансії (неефективне акумулювання значного обсягу податкових надходжень і його трансформування у суспільні блага дестимулює розвиток легальної економіки і зумовлює поширення тінізації економічних відносин). По-третє, структурні перекоси постсоціалістичного господарювання потребують певного рівня лібералізації оподаткування. Постсоціалістичні країни мають використовувати максимум, на перший погляд взаємовиключних, фіскальних важелів, які дадуть змогу зменшити їхнє відставання у соціально-економічному розвитку від ЄС-15.

Вибір стратегії фіскального регулювання ускладнюють також постійні (об'єктивні) зміни економіко-інституційного середовища. Постсоціалістичні країни, на відміну від країн з розвинутою ринковою економікою, часто змушені вносити істотні зміни у податкове законодавство. Якщо для країн Західної Європи першочерговим пріоритетом при формуванні та реалізації податкової політики є дотримання критерію стабільності, то для країн ЦСЄ – критерію гнучкості¹. Стабільне, але неадекватне умовам господарювання оподаткування, є дестимулюючим чинником зростання ВВП. Проте, надмірний радикалізм у фіскальному регулюванні (навіть якщо встановлюється близьке до оптимального співвідношення ринкового саморегулювання і фінансової діяльності держави) також не стимулює підприємницьку ініціативу. У постсоціалістичних (середньорозвинутих) країнах суб'єкти ринку толерантно сприймають податкові нововведення, але не можуть ефективно функціонувати за радикальних змін фінансових потоків².

Усім країнам ЦСЄ – новим учасницям ЄС довелося стикнутися з багатьма труднощами при формуванні ринкових соціально-економічних систем, не вдалося уник-

¹ Крисоватий А. І. Теоретико-організаційні доміанти та практика реалізації податкової політики в Україні: Монографія. – Тернопіль: Карт-бланш, 2005. – С. 136–141.

² Балвцкій Е. Стабільність фіскальної системи как фактор економічного роста // Общество и экономика. – 2005. – № 2. – С. 118.

нути значної тінізації економіки та належним чином провести всі заплановані реформи. Проте найбільших успіхів у реалізації ринкових перетворень досягли Словенія, Угорщина, Чехія, Польща і Словаччина. Ці держави сьогодні економічно більш розвинуті, порівняно з іншими постсоціалістичними країнами, а тому мають змогу за прикладом середньорозвинутих країн ЄС-15 встановити доволі широкі межі податкової експансії без загрози сповільнення зростання ВВП. Проте таку можливість використовують лише Словенія (у 2007 р. приєдналася до ЄВС), Угорщина, Чехія й Польща. Болгарія, навпаки, на початку ринкових перетворень пережила тривалу економічну кризу і сьогодні є однією з найменш економічно розвинутих країн ЄС. Разом із цим, Болгарія також прагне розширити сферу втручання держави у соціально-економічні процеси. Її фіскальна стратегія – створити найкращі передумови для економічного зростання на основі якнайшвидшого усунення "законсервованих" структурних диспропорцій і явищ транзитивного господарювання.

У 1995–2005 рр. Словенія і Угорщина утримували рівень оподаткування на позначці, близькій до середнього показника в ЄВС (рис. 1). Угорщина, провівши ліберальну податкову реформу, в 1998–2005 рр. не здійснювала помітного коригування меж податкової експансії, а Словенія, після зменшення у 1996–1997 рр. рівня оподаткування, реалізувала таку податкову політику, яка забезпечила випереджаюче збільшення фінансової бази функціонування держави, порівняно із зростанням ВВП¹. У Польщі впродовж 1996–2004 рр. спостерігалася тенденція до зниження рівня оподаткування, а в 2005 р. відбулося розширення податкової експансії. Чехія, встановивши в 1995 р. найнижчий серед країн "четвірки" рівень перерозподілу ВВП, у 1996–1998 рр. поглибила ліберальну податкову реформу, у 2002–2004 рр. взяла курс на розширення меж фінансової діяльності держави, а в 2005 р. знизила рівень оподаткування до 36,3% ВВП. Болгарія у 2001–2002 рр. зменшувала податкову експансію, але в 2003 р. змінила стратегію фіскального регулювання і в 2005 р. майже наздогнала за рівнем перерозподілу ВВП Чехію.

У Словенії в 2004–2006 рр. за рівня оподаткування близько 40% ВВП і виконання умов Пакту стабільності спостерігалася динамічне економічне зростання². Це говорить про досягнення нею істотного поступу у розбудові ефективної ринкової соціально-економічної й фіскальної систем. Те, що в Болгарії в 2002–2005 рр. в умовах розширення податкової експансії майже на 5%-х пункти вдалося зберегти одні з найвищих у ЄС темпи зростання ВВП³, можна вважати свідченням вдалого накладення її фіскальної стратегії на тенденції відновлювального економічного розвитку⁴. Водночас проблеми із виконанням Угорщиною, Чехією та Польщею маастрихтських критеріїв щодо обмеження дефіциту бюджету і (або) частки державного боргу у ВВП дають змогу висловити думку про допущені ними помилки у фіскальному регулюванні. Причому вважаємо, що ці країни не уникнули прорахунків навіть у виборі сучасного співвідношення ринкового саморегулювання й фінансової діяльності держави. Угорщина, Чехія та Польща після успішного переходу до

¹ За ринкових трансформацій підвищення рівня перерозподілу ВВП може відбуватися не лише внаслідок змін податкового законодавства. У постсоціалістичних країнах заробітна плата й обсяги споживання (надходження персонального податку, соціальних платежів і податків на споживання) часто зростають швидшими темпами, ніж ВВП.

² Середньорічний темп економічного зростання у Словенії становив 4,5%, тоді як найвищі показники приросту ВВП у ЄС-15 були зафіксовані в Ірландії й Люксембурзі на рівні 5 і 4,4% (Статистичний щорічник України за 2006 рік / За ред. О. Г. Осауленка. – К.: Консультант, 2007. – С. 538).

³ У 2004–2006 рр. середньорічний темп економічного зростання у Болгарії становив 6,3%.

⁴ Країни, в яких на початку ринкових трансформацій відбулося значне поглиблення економічної кризи, сьогодні мають змогу швидко нарощувати ВВП за рахунок завантаження незадіяних тривалий час виробничих потужностей.

ринкового господарювання (за економічного зростання) могли, як Словенія, "оздоровити" державні фінанси і вступити в ЄВС, але не зробили цього.

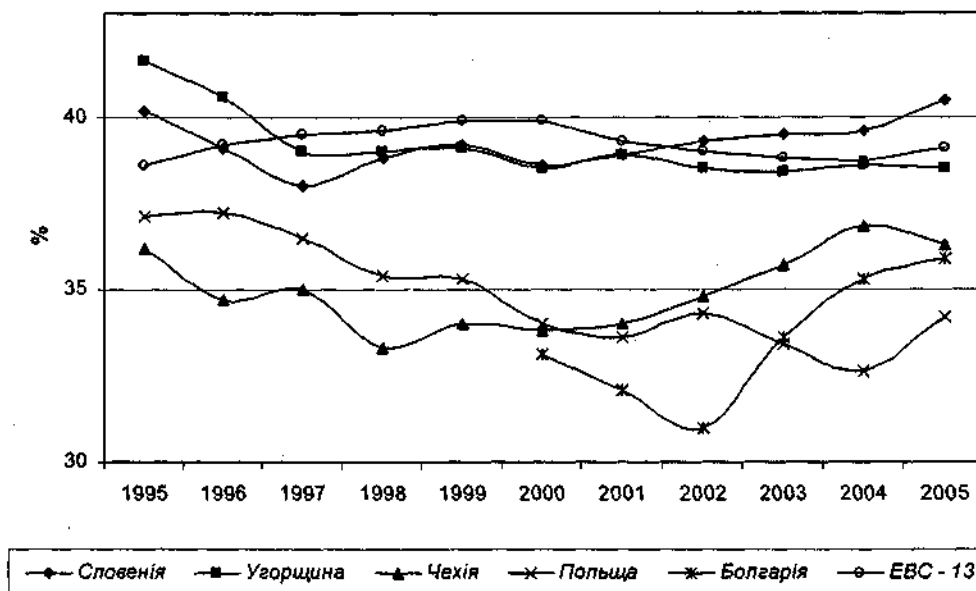

Рис.1. Динаміка рівня оподаткування у постсоціалістичних країнах ЄС з відносно широкими межами податкової експансії і в країнах ЄВС

На відміну від країн з розвинутою ринковою економікою, постсоціалістичним країнам не завжди вдається сформувати таку структуру видатків бюджетної системи, яка сприятиме зростанню ВВП. Доволі часто, намагаючись досягти західно-європейських соціальних стандартів, країни ЦСЄ надають пріоритетне значення бюджетному фінансуванню соціальних програм. Причому нерідко приймаються рішення про бюджетну підтримку функціонування сформованої ще за період соціалістичного господарювання розгалуженої соціальної інфраструктури, а проведення структурних реформ відкладається на перспективу. Зокрема, Угорщина вдавалася до підвищення заробітних плат у бюджетній сфері і соціальних виплат навіть попри дефіцит бюджету понад 9% ВВП¹. Словенія, навпаки, визнавши негативний вплив гіпертрофованого соціального сектору на макроекономічну динаміку за галузевих диспропорцій економіки та інституційної слабкості ринкового саморегулювання, уже взяла курс на зменшення соціальних видатків і збільшення інвестиційної складової державного бюджету². Серед країн "четвірки" лише Чехія в 2003 р. трансформувала більше 10% фіскальних ресурсів у капітальні видатки³. У цій країні останнім часом спостерігається динамічне економічне зростання⁴.

Ще складнішим завданням для Словенії, Угорщини, Чехії, Польщі та Болгарії є оптимізація використання фіскально-регуляторного потенціалу оподаткування. В

¹ Геєць В. М. Політика економічного зростання на основі розширення внутрішнього споживання та її наслідки // *Фінанси України*. – 2007. – № 9. – С. 15–19.

² Князев Ю. К. Налоговая реформа в Словении // *Финансы*. – 2007. – № 11. – С. 37.

³ Соколовська А. М. Податкова політика в Україні у контексті її впливу на розвиток економіки // *Фінанси України*. – 2006. – № 9. – С. 71.

⁴ У 2004–2005 рр. середньорічний темп зростання ВВП становив 5,2%.

умовах порівняно низьких показників ВВП на одну особу населення¹ ці країни мають створити сприятливіше, ніж у високорозвинутих західноєвропейських країнах, податкове середовище господарювання. Крім того, значні обсяги тінізації економічних відносин змушують їх розвивати надійні податкові механізми фінансового забезпечення функціонування держави.

Згідно з даними табл. 1, у Словенії й Болгарії ефективні ставки оподаткування процесів споживання є вищими від середнього показника в ЄС-15, а в Угорщині і Польщі – меншими, ніж середній показник у ЄС (Чехії). Всі аналізовані країни запровадили знижені ставки ПДВ для соціально значимих товарів і послуг при закладенні доволі вагомих фіскальних завдань в оподаткування ПДВ за стандартною ставкою.

Таблиця 1

Ставки податків на споживання у постсоціалістичних країнах ЄС
з відносно високим рівнем оподаткування і в групах країн ЄС у 2005 р., %*

Країни	Ефективна ставка оподаткування процесів споживання	Стандартна ставка ПДВ	Знижені ставки ПДВ
Словенія	24,5	20	8,5
Угорщина	20,4	25	15; 5
Чехія	22,1	19	5
Польща	19,8	22	7; 3
Болгарія	24,6	20	7
ЄС-15	22,6	х	х
ЄВС-13	21,8	х	х
ЄС-27	22,1	х	х

* Taxation trends in the European Union. Data for the EU Member States and Norway // Eurostat Statistical books. – 2007 edition. – P. 66, 306.

Словенія у 2005 р. займала п'яту позицію в ЄС-27 за показником фіскальної ефективності непрямих податків і ПДВ. Причому ПДВ був передбачений в її податковій системі лише в 1999 р.² Частка акцизів у ВВП Словенії, попри їхні доволі низькі ставки, є вищою, ніж у середньому в країнах Західної Європи. Підакцизними товарними групами є: вугілля, газ, нафта, алкогольна і тютюнова продукція, а також електроенергія (з 2007 р.). Крім того, Словенія акумулює доволі значні обсяги надходжень мита й інших непрямих податків, які закладаються у собівартість продукції. Болгарія, як Словенія, встановила стандартну ставку ПДВ на рівні 20%, але посідає першу позицію в ЄС за показником його фіскальної ефективності. У Болгарії знижена ставка ПДВ застосовується лише щодо окремих послуг готелів. Крім того, ця одна з найменш економічно розвинутих постсоціалістичних країн є лідером у ЄС за показником фіскальної ефективності акцизів (5% ВВП). При цьому ставки акцизного оподаткування нафтопродуктів і тютюнових виробів у Болгарії утримуються на доволі низькому, як для країн Європи, рівні.

Чехія встановила найменшу серед аналізованих п'яти країн стандартну ставку ПДВ і займає 19 позицію в ЄС за показником його фіскальної ефективності. Чехія

¹ У 2004 р. ВВП на одну особу населення у Словенії становив 18,8, Угорщині – 14,3, Чехії – 16,8, Польщі – 11,7, Болгарії – 7,7 тис. дол. США проти середнього показника щодо 11 високорозвинутих країн ЄС 30,6 тис. дол. США (Статистичний щорічник України за 2005 рік / За ред. О. Г. Осауленка. – К.: Консультант, 2006. – С. 562).

² До 1999 р. у Словенії справлявся податок з продажу.

більш активно, порівняно зі Словенією, розвиває акцизне оподаткування, але не надає особливого значення використанню фіскального потенціалу мита й інших непрямих податків, які закладаються у собівартість продукції. Частка непрямих податків у ВВП Чехії є однією з найменших у ЄС. Угорщина, навпаки, розбудовує одну з найбільш фіскально ефективних у Європі систему непрямого оподаткування. Ця країна, як Данія й Швеція, у 2005 р. утримувала найвищу у світі стандартну ставку ПДВ, але, на відміну від них, активно використовувала регуляторний потенціал диференціації його ставок¹. В Угорщині частка акцизів у ВВП є дещо меншою, ніж у Словенії. Польща встановила доволі високу стандартну ставку ПДВ і посідає третю позицію в ЄС за показником фіскальної ефективності акцизів. У 2005 р. Польща застосовувала, поряд із двома зниженими, нульову ставку ПДВ (щодо книг).

Серед аналізованих п'яти країн лише у Болгарії в 2005 р. ефективна ставка оподаткування праці була меншою від середнього показника в ЄС (табл. 2). Усі країни розвивають прогресивне персональне оподаткування і встановили нижчі, як у середньому на території інтеграційного утворення, стандартні ставки корпоративного податку.

Таблиця 2
 Ставки прямих податків і соціальних платежів у постсоціалістичних країнах ЄС з відносно високим рівнем оподаткування та в групах країн ЄС у 2005 р., %*

Країни	Ефективна ставка оподаткування праці	Максимальна ставка персонального податку	Ефективна ставка оподаткування капіталу	Стандартна ставка корпоративного податку
Словенія	38,5	50	–	25
Угорщина	40,5	38	–	17,5
Чехія	41,3	32	23,2	26
Польща	35,5	40	22,2	19
Болгарія	34,2	24	–	15
ЄС-15	36,6	x	32,0	30,1
ЄВС-13	36,8	x	30,4	30
ЄС-27	35,2	x	27,3	26,3

* Taxation trends in the European Union. Data for the EU Member States and Norway // Eurostat Statistical books. – 2007 edition. – P. 92, 307, 308.

Висока ефективна ставка оподаткування праці у Чехії зумовлена насамперед закладенням нею одних з найбільших у ЄС, після Франції та Німеччини, фіскальних завдань у соціальне оподаткування. Причому надходження соціальних платежів роботодавців у Чехії майже втричі перевищують надходження соціальних платежів працівників і є більш ніж удвічі більшими від надходжень персонального податку. Сукупна ставка соціального оподаткування роботодавців становить 35%, працівників – 12,5%. Самозайняті сплачують відрахування до державних соціальних фондів у розмірі 47,5% від половини доходу за вирахуванням витрат. Чехія у 2005 р. використовувала чотири ставки персонального податку, найменші з яких становили 15 і 20%², максимальна – 32%.

Угорщина також розвиває одне з найбільш фіскально ефективних у ЄС-27 соціальне оподаткування роботодавців і надає значно меншого значення використанню фіскального потенціалу соціальних платежів найманих працівників. На відміну від Чехії, Угорщина акумулює майже вдвічі менші надходження соціальних плате-

¹ 1 вересня 2006 р. стандартна ставка ПДВ була зменшена до 20%, а знижена ставка 15% – скасована.

² Із 1 січня 2006 р. – 12 і 19%.

жів працівників, порівняно з надходженнями персонального податку (займає 16 позицію у ЄС за показником його фіскальної ефективності). Персональне оподаткування Угорщини в 2005 р. базувалося на прогресії з двох ставок 18 і 38%¹, розгалуженій системі податкових кредитів для платників, дохід яких не перевищував 15,6 тис. євро, а також передбачало оподаткування дивідендів і доходів від приросту капіталу на пропорційній основі за ставками 25 і 35%.

Словенія у 2005 р. лідирувала в ЄС за показником фіскальної ефективності соціальних платежів працівників, визначаючи при цьому одні з найменших серед постсоціалістичних країн ЄС фіскальні завдання на соціальні платежі роботодавців. Сукупна ставка соціального оподаткування працівників становила 22,1%, роботодавців – 16,1%². Крім того, Словенія посідала 17 позицію в ЄС за показником частки персонального податку у ВВП. Ця країна використовувала прогресивний механізм оподаткування переважної більшості доходів населення за п'ятьма ставками у діапазоні 16–50%³, систему соціальних вирахувань із оподаткованого доходу та пропорційний механізм оподаткування доходів від капіталу.

У Польщі, як у Словенії, надходження соціальних платежів працівників перевищують надходження соціальних платежів роботодавців. Причому Польща в 2005 р. займала 8 позицію у ЄС, після Чехії й Словенії, за показником фіскальної ефективності соціального оподаткування загалом, 20 – за показником фіскальної ефективності соціальних платежів роботодавців і 22 – за показником фіскальної ефективності персонального податку. Польща запровадила три ставки прогресивного персонального оподаткування щодо більшості видів доходу – 19, 30 і 40%, але не надала особливого значення розбудові системи соціальних податкових пільг. Дивіденди у цій країні підлягають оподаткуванню персональним податком за ставкою 19%. Болгарія, навпаки, обрала стратегію превалювання фіскальної ролі соціальних платежів роботодавців над фіскальною значимістю соціального оподаткування працівників і персонального податку⁴. Болгарія значно відстає від "четвірки" за показником сукупної частки соціальних платежів у ВВП та закладає ще менші фіскальні завдання, ніж Польща, у пряме оподаткування індивідуальних доходів. Мінімальна ставка персонального податку у Болгарії становить 20%, максимальна – 24%⁵.

Усі аналізовані країни в 1995–2007 рр. коригували стандартну ставку корпоративного податку (рис. 2). Проте Словенія та Угорщина найбільше дотримувались принципу стабільності при розбудові своїх нейтральних систем оподаткування прибутку, а Чехія, Польща і Болгарія вдавалися до істотних трансформацій щодо справляння податку на загальних підставах. Чехія зменшувала базову ставку корпоративного податку майже синхронно із зниженням середньої ставки в ЄС. Польща, початково тяжіючи до високої ставки податку і розгалуженої системи інвестиційних податкових пільг, з 2004 р. розвиває ліберальну модель оподаткування прибутку за стандартною ставкою 19%. Болгарія у 1999–2007 рр. зменшила базову ставку податку з 40 до 10%.

¹ У 2006 р. Угорщина зменшила максимальну ставку персонального податку до 36%.

² Словенія поступово знижувала ставки відрахувань до державних соціальних фондів роботодавців, а в 2009 р. їх скасувала (Князев Ю. К. Налоговая реформа в Словении // Финансы. – 2007. – № 11. – С. 37).

³ У 2007 р. Словенія зменшила кількість ставок персонального податку до трьох: 16, 27 і 41%.

⁴ До 2010 р. навантаження соціальних платежів на роботодавців і працівників поступово вирівняється.

⁵ У 1998 р. максимальна ставка персонального податку у Болгарії становила 40%.

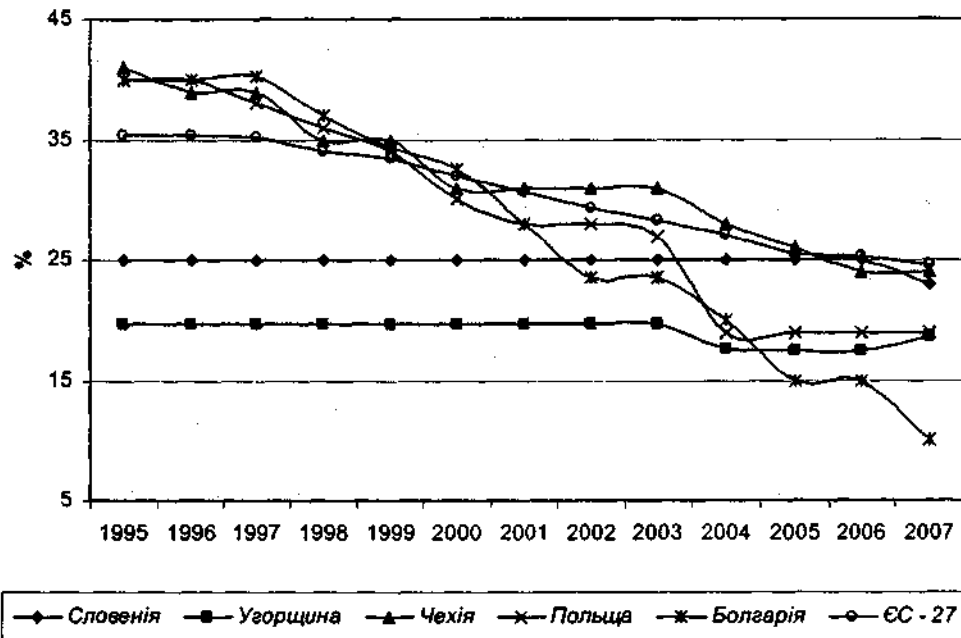

Рис. 2. Динаміка стандартної ставки корпоративного податку в постсоціалістичних країнах ЄС з відносно високим рівнем перерозподілу ВВП і в ЄС-27 загалом

Менша, ніж у середньому в ЄС-15, ЕВС-13 і ЄС-27, ефективна ставка оподаткування капіталу в Чехії зумовлена насамперед тим, що ця країна, попри її третє місце на території об'єднаної Європи за показником фіскальної ефективності корпоративного податку, закладає порівняно незначні фіскальні завдання у майнове оподаткування. Майнові податки в Чехії формують близько 0,5% податкових надходжень. Ця країна обрала стратегію поєднання доволі низької стандартної ставки оподаткування прибутку з обмеженим переліком інвестиційних податкових пільг. Основні з них – знижена ставка податку 5% для інвестиційних і пенсійних фондів й оподаткування дивідендів за ставкою 15%. Словенія утримує приблизно таку саму, як Чехія, стандартну ставку корпоративного податку¹, але при цьому активніше використовує пільгові податкові інструменти інвестиційного спрямування. Словенія запровадила знижену ставку оподаткування прибутку 10% для суб'єктів ринку, які функціонують на території спеціальної економічної зони, і ставку 0% – для інвестиційних і пенсійних фондів, страхових компаній. Ця країна в 2005 р. займала 15 позицію в ЄС за показником фіскальної ефективності корпоративного податку та акумулювала, як Угорщина, Польща й Болгарія, більш ніж 1% від податкових надходжень за рахунок оподаткування майна.

Угорщина утримує базову ставку корпоративного податку на рівні, меншому ніж 20%, і розбудовує найменш фіскально ефективно серед п'яти аналізованих країн оподаткування прибутку. Угорщина практикує використання системи інвестиційних податкових кредитів і вирахувань із бази оподаткування корпоративним податком. Польща у 2005 р. посідала 18 позицію в ЄС за показником частки корпоративного

¹ У 2008 р. стандартна ставка корпоративного податку у Словенії становила 22%, у 2009 р. – 21%, а з 2010 р. дорівнюватиме 20%.

податку у ВВП. Її оподаткування прибутку базується на стандартній ставці податку 19% і дещо вужчому, порівняно з Угорщиною, застосуванні інструментарію інвестиційних податкових пільг (прискореної амортизації, податкових кредитів, особливих режимів оподаткування для суб'єктів ринку, які функціонують у 14 спеціальних економічних зонах). Болгарія сьогодні найбільше серед країн ЦСЄ – нових учасниць ЄС застосовує ідею лібералізації нейтрального корпоративного оподаткування, встановивши найменшу на території континентальної Європи стандартну ставку податку. Проте в 2005 р. Болгарія займала 14 позицію в ЄС після Люксембургу, Кіпру, Чехії, Мальти, Іспанії, Данії, Швеції, Нідерландів, Греції, Бельгії, Ірландії, Фінляндії й Великобританії за показником частки корпоративного податку у ВВП.

На нашу думку, найбільших успіхів в оптимізації використання фіскально-регуляторного потенціалу оподаткування серед п'яти аналізованих країн досягла Словенія. Вона встановила ширші, ніж високорозвинуті Німеччина, Люксембург, Нідерланди й Великобританія, межі податкової експансії і водночас обрала наближене до оптимального за її економіко-інституційних умов співвідношення податків й податкових платежів у структурі оподаткування. Те, що близько 40% від обсягу податкових надходжень формують надходження непрямих податків, дає змогу Словенії акумулювати у бюджеті чималу частку доходів тіньової економіки, а доволі низьке сукупне навантаження корпоративного податку і соціальних платежів на суб'єктів ринку сприяє активному розвитку підприємництва. Крім того, Словенія дотримується позиції зменшення соціальної орієнтованості податкової системи та реалізує податкову політику на засадах системних поступових трансформацій. Проте насторожує прагнення цієї країни повністю перекласти тягар соціальних платежів на громадян. За часткового згладжування прогресивного механізму справляння персонального податку (навіть в умовах доволі високого рівня доходів населення) така реформа соціального оподаткування призведе до поглиблення соціальної диференціації суспільства. Після досягнення поступу у детінізації економічних відносин Словенії доцільно знизити ставки соціальних платежів працівників і повернутися до соціального оподаткування роботодавців.

Угорщина також встановила високий, як для постсоціалістичної країни, рівень перерозподілу ВВП і сформувала доволі раціональну податкову структуру на базі закріплення основних фіскальних завдань за непрямыми податками. Проте, на нашу думку, Угорщині необхідно дещо зменшити фіскальну роль соціальних платежів роботодавців і обмежити соціальну складову функціонування держави. Прийняття такого фіскального рішення у комплексі з подальшою розбудовою ліберальної системи оподаткування прибутку дасть змогу поліпшити податкове середовище господарювання, а отже, досягти зростання податкових надходжень за рахунок розширення бази оподаткування. Приріст податкових надходжень можна спрямувати на збільшення капітальних видатків бюджету, створивши передумови для економічного зростання у перспективі. Причому не слід заперечувати, що за такої фіскальної політики Угорщині вдасться обмежити дефіцит бюджету 3% ВВП, зменшити тягар державного боргу на економіку і вступити в ЄВС.

У Чехії спостерігається превалювання фіскальної ролі соціальних платежів над фіскальною роллю непрямих податків, що у комплексі з доволі високим навантаженням корпоративного податку на прибуток суб'єктів ринку частково нівелює позитивний вплив активного розвитку економічної складової функціонування держави на динаміку ВВП. Цій країні необхідно підвищити стандартну і знижену ставки ПДВ, зменшити ставки соціального оподаткування роботодавців, розширити пере-

лік інвестиційних пільг з корпоративного податку¹, а також дещо змістити фіскальні акценти від соціального оподаткування працівників у бік персонального оподаткування. Так, з досягненням якісно нового рівня соціально-економічного розвитку Чехія матиме змогу посилити фіскальні позиції соціальних платєжів, але сьогодні їй потрібно використати всі доступні податкові механізми для сприяння нарощуванню економічного потенціалу як умови оздоровлення державних фінансів і приєднання до євросони. Крім того, не обов'язково зменшувати видатки державних позабюджетних фондів. Їх можна частково профінансувати за рахунок зростання надходжень ПДВ.

Польща, на нашу думку, також має зменшити фіскальні завдання, які покладаються на соціальні платєжі. Проте, на відміну від Угорщини й Чехії, Польщі варто зменшити ставки соціального оподаткування працівників та для компенсації фіскальних втрат підвищити диференційовані ставки ПДВ і дещо знизити верхню межу доходу, яка підлягає персональному оподаткуванню за ставкою 30%. Прийняття такого фіскального рішення перемістить основне податкове навантаження на відносно забезпечені прошарки суспільства, що у комплексі з розбудовою ліберальної системи оподаткування суб'єктів ринку дасть змогу забезпечити динамічне зростання ВВП при формуванні надійної фінансової основи виконання державою покладених на неї функцій.

Те, що у Болгарії більш ніж 50% доходів бюджетної системи формують надходження непрямих податків, оцінюємо позитивно. В умовах значно вужчої, ніж у середньорозвинутих країнах Західної Європи, бази оподаткування прямими податками і соціальними платєжами лише розвинуте непряме оподаткування може фінансово забезпечити функціонування держави, яка вирішила розширити сферу власного втручання у соціально-економічні процеси, встановивши доволі високий рівень перерозподілу ВВП. Разом із цим, у перспективі з підвищенням рівня доходів населення і звуженням тіньового сектору економіки для цієї країни актуальним стане часткове зміщення фіскальних акцентів від непрямого у бік персонального оподаткування.

П'ять постсоціалістичних країн – Естонія, Латвія, Литва, Словаччина й Румунія – встановили найнижчі в ЄС рівні оподаткування. Словаччина, здійснивши доволі успішний перехід до ринкової моделі господарювання і будучи однією з найбільш економічно розвинутих країн ЦСЄ, обрала ліберальну фіскальну стратегію основним фінансовим елементом сприяння зростанню ВВП і за суттю відтермінувала вирішення проблеми поліпшення якості соціально-економічного розвитку (розширення сфери втручання держави в багато в чому відмінні від західноєвропейських відтворювальні процеси) на віддалену перспективу. Ця країна, на відміну від Словенії, Чехії, Угорщини й Польщі, в економічній політиці покладається насамперед на коригуючі можливості свого доволі ефективного, якщо порівнювати з країнами Балтії, ринкового саморегулювання.

Естонія, Латвія і Литва, отримавши у спадок від СРСР неефективні економіки і системи державного управління (маючи гірші, ніж інші постсоціалістичні країни ЄС-25, стартові можливості для розбудови економіки на ринкових засадах), встановили помірний рівень оподаткування для того, щоб пом'якшити адаптацію підприємницького сектору до ринку. Зазначимо, що в умовах лібералізації оподаткування їм вдалося швидко подолати кризові явища господарювання й розпочати нарощування економічного потенціалу. Проте країни Балтії, з одного боку, ще мають докласти чимало зусиль, щоб підвищити ефективність власного ринкового саморегу-

¹ Не всі суб'єкти ринку в разі подальшого зменшення стандартної ставки податку розширюватимуть власний бізнес.

лювання до західноєвропейського рівня, а з іншого – не уникали необхідності підвищення ефективності фінансової діяльності держави. Сьогодні Естонія, Латвія й Литва утримують доволі низький рівень оподаткування для заохочення підприємництва та паралельно оптимізують видатки бюджетної системи, намагаючись згладити досі помітні структурні перекоси соціально-економічного розвитку.

Румунія, як Болгарія, на початку ринкових перетворень пережила тривалу економічну кризу і є однією з найменш економічно розвинутих країн ЄС (має значно менші, порівняно із Словаччиною, можливості розширення меж податкової експансії). Водночас більші, ніж у Словаччині та в країнах Балтії, деформації ринкового господарювання потребують доволі активного втручання Румунії у соціально-економічні процеси. Для динамічного зростання ВВП Румунії необхідно фінансово забезпечити вирішення нагальних трансформаційних завдань (усунення диспропорцій галузевої структури економіки, реформування соціальної сфери, зміни інститутів з дедалі більшим утвердженням ринкових відносин тощо). Фіскальна стратегія Румунії – найбільш масштабна на території об'єднаної Європи, але менш активна, ніж у США, податкова лібералізація.

Як видно з рис. 3, Словаччина в 1995 р. утримувала доволі високий рівень оподаткування, а до 2005 р. звузила межі податкової експансії до 29,3% ВВП. Естонія у 1995–2001 рр. провела ліберальні податкові реформи, у 2002–2005 рр. не вдавалася до істотних трансформацій оподаткування. Латвія у 1996 р. зменшила рівень перерозподілу ВВП, у 1997–1998 рр. дещо розширила межі фінансової діяльності держави, а з 1999 р. знову широко використовує ліберальні інструменти у фіскальному регулюванні. Литва у 2005 р., як десять років тому, дотримувалась позиції встановлення значно меншого, ніж більшість країн ЄВС-13, рівня оподаткування. Румунія у 2001–2005 рр. акумулювала у бюджетній системі близько 28% ВВП. Причому, якщо в 1995 р. різниця у межах податкової експансії Словаччини і Литви становила 11%-х пункти, то у 2005 р. відхилення між максимальним і мінімальним рівнями оподаткування щодо п'яти аналізованих постсоціалістичних країн було трохи меншим, ніж 3%-х пункти.

Найвищі у ЄС у 2004–2006 рр. темпи зростання ВВП у Естонії та Латвії¹ можна вважати свідченням вдалого накладення їхніх ліберальних фіскальних стратегій на тенденції швидкої розбудови інноваційно орієнтованої економіки (за сприятливої кон'юнктури²). Водночас дещо менші, ніж у цих країнах, темпи економічного зростання у Литві³ в умовах найнижчого в ЄС-25 рівня оподаткування дають змогу висловити припущення про прийняття нею не завжди оптимальних фіскальних рішень. Те, що найбільш економічно розвинута серед аналізованих країн Словаччина до 2007 р. не виконувала умов Пакту стабільності⁴, дає змогу припустити про наявність прорахунків у виборі стратегії фіскального регулювання. А відносно низькі, як для постсоціалістичної країни, яка лише протягом останніх 8–9 років почала нарощувати економічний потенціал (ще не вичерпала повністю можливостей приросту ВВП за рахунок завантаження незадіяних у період кризи виробничих потуж-

¹ Середньорічний темп економічного зростання в Естонії становив 9,8%, у Латвії – 9,9% (Статистичний щорічник України за 2006 рік / За ред. О. Г. Осауленка. – К.: Консультант, 2007. – С. 538).

² У 2009 р. у Латвії різко зменшилися обсяги ВВП, що свідчить про фіскальні прорахунки.

³ У 2004–2006 рр. середньорічний темп економічного зростання в Литві становив 7,6%, тоді як найвищі показники приросту ВВП у ЄС-15 були зафіксовані в Ірландії і Люксембурзі на рівні 5 і 4,4%. У 2008–2009 рр. Литва також зазнала негативного впливу через поглиблення світової економічної кризи.

⁴ Це не завадило Словаччині у 2009 р. вступити в ЄВС. Проте невирішені проблеми її енергетичної безпеки, як підтвердили перебої з постачанням російського газу, свідчать про нераціональну фінансову діяльність держави.

ностей), темпи економічного зростання у Румунії¹ можуть бути наслідком обмеження сфери втручання держави у соціально-економічні процеси.

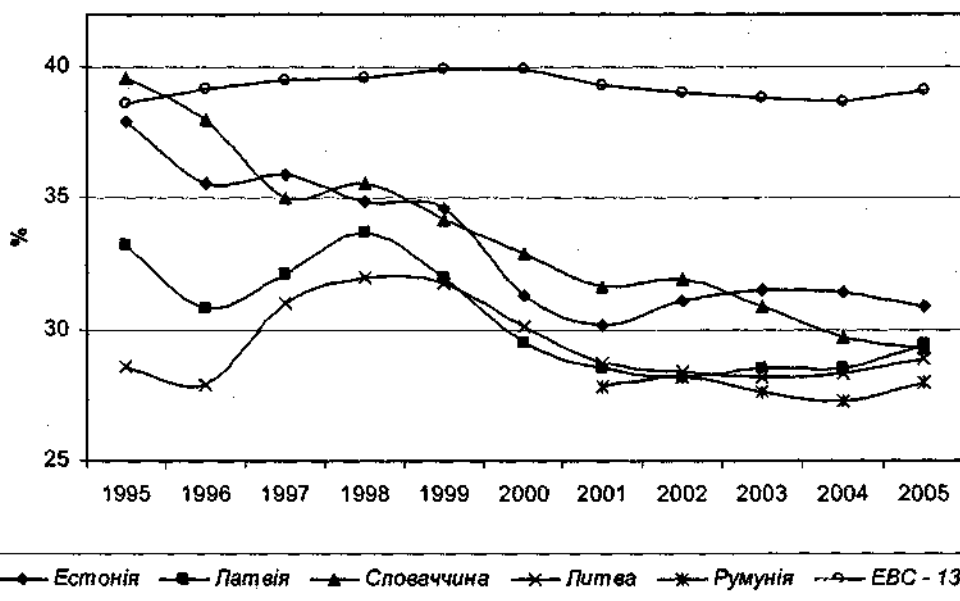

Рис. 3. Динаміка рівня оподаткування у нових країнах ЄС з вузькими межами податкової експансії та в країнах ЄВС

Як зазначалося, у країни ЦСЄ часто спрямовують значні фінансові ресурси на фінансування розгалуженої соціальної інфраструктури і приділяють набагато менше уваги розвитку економічної складової функціонування держави. Серед аналізованих чотирьох постсоціалістичних країн – учасниць ЄС-25 лише у Словаччині в 2003 р. видатки бюджету на економічну діяльність становили понад 5% ВВП², а Румунія, встановивши найнижчий у ЄС рівень оподаткування та намагаючись першочергово досягти західноєвропейського рівня соціальних стандартів, мала змогу профінансувати тільки мінімальний пакет трансформаційних програм. Така соціальна орієнтованість розбудови фіска, особливо якщо відбувається “консервування” неефективної галузевої структури економіки і транзитивних явищ господарювання, може бути дестимулюючим чинником економічного зростання й гальмувати процес детінізації економічних відносин³.

Проте напрямки використання податкових надходжень – це не єдиний чинник, який визначає економічні стратегії та фінансову поведінку платників податків. Набагато більшу загрозу для економічного зростання становить неоптимальне використання фінансово-регуляторного потенціалу оподаткування. З одного боку, за відносно низьких показників ВВП на одну особу населення Словаччина, країни Балтії й Румунія мають створити більш сприятливе, ніж у високорозвинутих захід-

¹ У 2004–2006 рр. – 6,6%.

² Соколовська А. М. Податкова політика в Україні у контексті її впливу на розвиток економіки // Фінанси України. – 2006. – № 9. – С. 71.

³ Жодній країні ЦСЄ не вдалося уникнути значної тінізації економіки. Так, наприклад, в Естонії тіньовий сектор становить близько 18,5% ВВП проти 5,8% ВВП в Австрії (Schneider F., Enste D. Shadow Economies Around the World: Size, Causes, and Consequences. – Wash., 2000).

ноєвропейських країнах, податкове середовище господарювання¹. З іншого боку, значний тіньовий сектор економіки змушує постсоціалістичні країни використовувати надійні податкові механізми фінансування видатків бюджетної системи.

Серед аналізованих п'яти країн лише в Естонії й Словаччині ефективні ставки оподаткування процесів споживання перевищують середній показник у ЄС (табл. 3). Усі країни встановили стандартну ставку ПДВ на рівні 18–19%, а Словаччина, як і Данія, не вважає за доцільне використовувати регуляторний потенціал диференціації його ставок.

Таблиця 3

Ставки податків на споживання у постсоціалістичних країнах ЄС
з низьким рівнем оподаткування та в групах країн ЄС у 2005 р., %*

Країни	Ефективна ставка оподаткування процесів споживання	Стандартна ставка ПДВ	Знижені ставки ПДВ
Естонія	23,8	18	5
Латвія	20,4	18	5
Словаччина	21,9	19	–
Литва	16,9	18	9; 5
Румунія	18,5	19	9
ЄС-15	22,6	х	х
ЄВС-13	21,8	х	х
ЄС-27	22,1	х	х

* Taxation trends in the European Union. Data for the EU Member States and Norway // Eurostat Statistical books. – 2007 edition. – P. 66, 306.

Доволі висока ефективна ставка оподаткування процесів споживання в Естонії зумовлена тим, що вона покладає одні з найбільших у ЄС, після Болгарії, Данії, Кіпру, Швеції й Словенії, фіскальні завдання на ПДВ, а також більш активно, порівняно з країнами Західної Європи загалом, використовує фіскальні можливості акцизів. При цьому ставки акцизного оподаткування алкогольних напоїв, тютюнових виробів і нафтопродуктів у Естонії є одними з найнижчих на території об'єднаної Європи. Словаччина, попри вищу, як в Естонії, стандартну і відсутність диференційованих ставок ПДВ², у 2005 р. займала лише 11 позицію в ЄС за показником його фіскальної ефективності. Частка акцизів у ВВП Словаччини приблизно така сама, як у Естонії й Латвії. Водночас Словаччина не надає особливого значення використанню фіскального потенціалу мита та інших непрямих податків, які закладаються у собівартість продукції, і поступається більшості високорозвинутих країн ЄС за показником частки непрямих податків у ВВП.

Ще менш фіскально ефективними, ніж у Словаччині, є непрямі податки у Латвії. Ця країна, попри встановлення таких, як у Естонії, стандартної та зниженої ставок ПДВ³, у 2005 р. увійшла тільки в другу десятку країн ЄС-27 за показником частки цього податку у ВВП. У Латвії за зниженою ставкою ПДВ оподатковується ширший, порівняно з Естонією, перелік соціально значимих товарів і послуг. Інша балтійська

¹ У 2004 р. ВВП на одну особу населення у Словаччині становив 12,2, Естонії – 12,4, Латвії – 11,1, Литві – 11,9, Румунії – 7,4 тис. дол. США проти середнього показника щодо 11 високорозвинутих країн ЄС 30,6 тис. дол. США (Статистичний щорічник України за 2005 рік / За ред. О. Г. Осауленка. – К.: Консультант, 2006. – С. 562).

² До 2004 р. Словаччина використовувала стандартну ставку ПДВ 20% і знижену – 14%.

³ До 1 травня 2004 р. знижена ставка ПДВ у Латвії становила 9%.

країна – Литва у 2005 р. практикувала ще ширше, ніж Латвія, застосування диференціації ставок ПДВ і, крім того, приділяла найменше уваги серед постсоціалістичних країн ЄС використанню фіскальних можливостей акцизів (переважно щодо оподаткування нафтопродуктів й тютюнової продукції)¹. Литва займала передостанню позицію в ЄС, випередивши лише Іспанію, за показником ефективної ставки оподаткування процесів споживання й акумулювала у бюджетній системі найменшу на території інтегрованого ринку частку непрямих податків. Румунія у 2005 р., хоч і випередила Словаччину за показником фіскальної ефективності ПДВ, але менш активно, порівняно з цією країною, розвивала акцизне оподаткування та посідала 21 позицію в ЄС за показником фіскальної ефективності непрямих податків.

Серед п'яти аналізованих країн тільки у Латвії та Литві ефективні ставки оподаткування праці у 2005 р. перевищували середній показник у ЄС (табл. 4). Естонія, Латвія, Литва й Словаччина, всупереч податковій практиці більшості країн Західної Європи, запровадили пропорційний механізм справляння персонального податку, а Румунія встановила доволі високу максимальну ставку прогресивного прямого оподаткування доходів населення. У всіх країнах ефективні ставки оподаткування капіталу і стандартні ставки корпоративного податку були значно меншими від середніх показників у ЄС-27, ЄС-15 та ЕВС-13.

Таблиця 4
 Ставки прямих податків і соціальних платежів у постсоціалістичних країнах ЄС з низьким рівнем оподаткування та в групах країн ЄС у 2005 р., %*

Країни	Ефективна ставка оподаткування праці	Максимальна ставка персонального податку	Ефективна ставка оподаткування капіталу	Стандартна ставка корпоративного податку
Естонія	33,1	24**	8,1	22
Латвія	36,2	25**	7,8***	15
Словаччина	33,7	19**	14,4	19
Литва	35,9	33**	11,4	15
Румунія	26,7	40	–	16
ЄС-15	36,6	x	32,0	30,1
ЕВС-13	36,8	x	30,4	30
ЄС-27	35,2	x	27,3	26,3

* Taxation trends in the European Union. Data for the EU Member States and Norway // Eurostat Statistical books. – 2007 edition. – P. 92, 307, 308.

** Пропорційна ставка.

*** У 2004 р.

Латвія закладає одні з найбільших серед постсоціалістичних країн ЄС фіскальні завдання у персональне оподаткування й уникає посилення фіскальної ролі соціальних платежів. Персональний податок у Латвії справляється за доволі високою пропорційною ставкою 25%. Проте чимало доходів населення (дивіденди, доходи від приросту капіталу, виплати з пенсійних фондів тощо) не підлягають персональному оподаткуванню. Сукупне навантаження персонального податку й соціальних платежів на фізичних осіб у Латвії є найвищим серед аналізованих п'яти країн. Ставка соціального оподаткування працівників становить 9%. Латвія у 2005 р. посідала 16 позицію в ЄС за показником фіскальної ефективності соціальних плате-

¹ У 2007 р. Литва вмістила в перелік підакцизних товарів вугілля, а з 2010 р. планує запровадити акцизне оподаткування електроенергії та природного газу.

жів роботодавців. Суб'єкти ринку сплачують соціальні платежі за ставкою 24,09%. Ця країна встановила верхню і нижню межі доходу, який підлягає соціальному оподаткуванню¹.

Литва, запровадивши найвищу на території постсоціалістичного простору пропорційну ставку прямого оподаткування заробітної плати² і, на відміну від Латвії, оподатковуючи дивіденди, роялті, рентні доходи, доходи від приросту капіталу, пенсійні виплати та інші види доходів громадян за ставкою 15%, у 2005 р. була лідером серед нових країн ЄС за показником фіскальної ефективності персонального податку. Литва, як і Латвія, не надає особливого значення розвитку інституту державних соціальних фондів. Ставки соціального оподаткування у Литві в 2005 р. становили 31% для роботодавців³ і 3% для працівників. Естонія також утримує навантаження соціальних платежів на фізичних осіб на мінімальному рівні, але посідає 4 місце в ЄС після Франції, Швеції й Чехії за показником фіскальної ефективності соціальних платежів роботодавців. Частка персонального податку у ВВП Естонії в 2005 р. була близькою за числовим значенням до показника Латвії. Естонія встановила доволі високий неоподатковуваний мінімум доходів громадян і поступово знижує ставку персонального оподаткування⁴.

Словаччина найбільш активно серед п'яти аналізованих країн розвиває соціальне оподаткування. Вона займає 11 позицію у ЄС-27 за показником фіскальної ефективності соціальних платежів роботодавців і більше, ніж країни Балтії, використовує фіскальний потенціал соціальних платежів працівників. Словаччина встановила найнижчу на території об'єднаної Європи максимальну (пропорційну) ставку і запровадила розгалужену систему пільг у прямому оподаткуванні доходів фізичних осіб, завдяки чому в 2005 р. займала передостанню позицію в ЄС, випередивши тільки Румунію, за показником частки персонального податку у ВВП. Персональне оподаткування Румунії базується на прогресії з чотирьох ставок, мінімальна з яких становить 18%, а максимальна – 40%⁵. Лише окремі доходи від власності оподатковуються за пропорційною ставкою 16%. Румунія замикає другу десятку країн ЄС, поступившись Словаччині й Естонії, за показником фіскальної ефективності соціальних платежів. Причому співвідношення соціального оподаткування роботодавців і працівників у Румунії становить 2,2 : 1.

Всі аналізовані постсоціалістичні країни в 1995–2007 рр. знижували базову ставку корпоративного податку (рис. 4). Словаччина до 1999 р. поєднувала високу ставку оподаткування прибутку на загальних підставах з розгалуженою системою податкових пільг, а в 2000–2004 рр. поступово перейшла до ліберальної моделі корпоративного оподаткування за стандартною ставкою 19%. Румунія у 1999–2005 рр. зменшила базову ставку корпоративного податку більш ніж удвічі. Країни Балтії в 1995–2007 рр. дотримувались позиції встановлення нижчих, ніж у середньому в ЄС, стандартних ставок оподаткування прибутку. Естонія у 1995–2004 рр. утримувала базову ставку корпоративного податку на рівні 26%, у 2005 р. знизилася до 24%, у 2006 р. – до 23%, у 2007 р. – до 22%. Латвія у 2000–2004 рр. зменшила стандартну ставку оподаткування прибутку з 25 до 15%. Литва, спочатку помітно

¹ Таранов І. М. Європейський досвід оподаткування: податкові технології Латвійської республіки // Світ фінансів. – 2007. – № 4 (13). – С. 170.

² У 2008 р. Литва знизилася ставку персонального оподаткування до 24%.

³ У 2006–2007 рр. у Литві справлявся корпоративний професійний податок за ставками 4% (2006) і 3% (2007), надходження якого спрямовувались на фінансування соціальних програм і заходів.

⁴ У 1994–2004 рр. ставка персонального податку в Естонії становила 26%, у 2006 р. – 23%, у 2007 р. – 22%, у 2008 р. – 21%, а в 2009 р. становитиме 20%.

⁵ До 2005 р. персональний податок у Румунії справлявся за пропорційною ставкою 16%.

лібералізувавши корпоративне оподаткування, у 2006 р. підвищила базову ставку податку до 19%, а в 2007 р. знизила її до 18%.

Найвища серед п'яти аналізованих країн ефективна ставка оподаткування капіталу в Словаччині зумовлена насамперед тим, що вона доволі активно використовує фіскальний потенціал корпоративного податку (посідає 16 місце у ЄС-27 за показником його частки у ВВП) і акумулює близько 1,8% податкових надходжень за рахунок майнових податків. Словаччина вирівняла ставки оподаткування прибутку на загальних підставах, ПДВ й персонального податку, і при цьому обмежила застосування інвестиційних податкових пільг (податкових канікул та знижених ставок корпоративного податку для окремих суб'єктів ринку). Румунія встановила на 3%-х пункти меншу, ніж Словаччина, ставку корпоративного податку, але в 2005 р. займала 17 позицію в ЄС за показником його фіскальної ефективності. Румунія не здійснює широкого застосування пільгового інструментарію в оподаткуванні прибутку і формує більше ніж 1% податкових надходжень за рахунок розвитку майнового оподаткування.

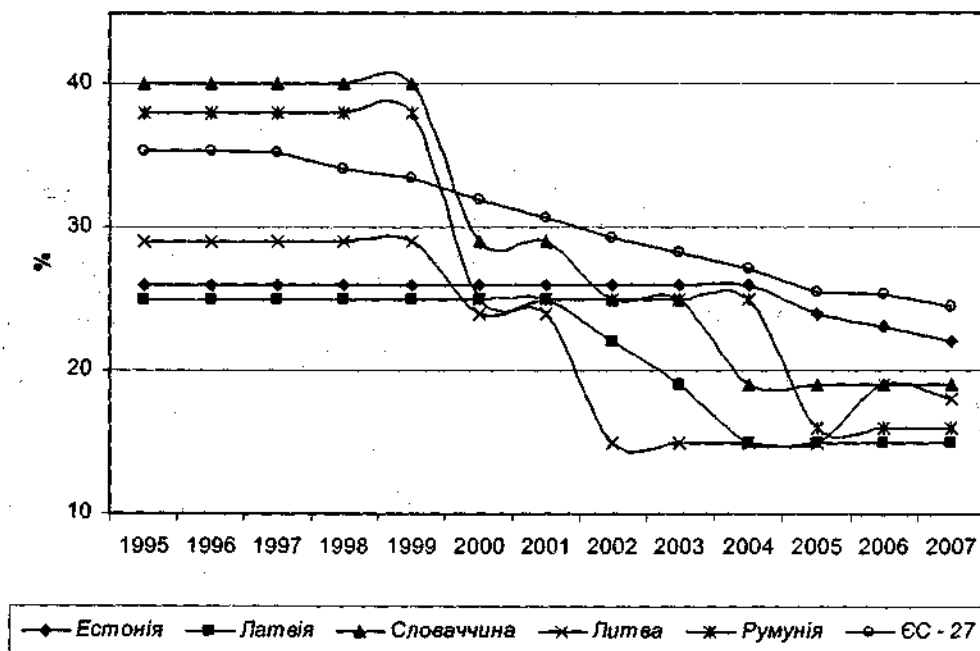

Рис. 4. Динаміка стандартної ставки корпоративного податку в постсоціалістичних країнах ЄС з низьким рівнем перерозподілу ВВП і в ЄС-27 загалом

Литва і Естонія, навпаки, майже не використовують фіскальний потенціал майнових податків, але запровадили розгалужену систему преференцій при справлянні корпоративного податку. Литва встановила знижені ставки оподаткування прибутку для малих підприємств, аграрного сектору й кредитних спілок. Естонія поєднує найвищу серед п'яти аналізованих країн ЦСЄ (але нижчу, як у середньому в ЄС) базову ставку корпоративного податку із широким використанням нульової ставки для сприяння розвитку окремих напрямків підприємницької діяльності. Основними елементами пільгового оподаткування прибутку в Латвії є прискорена

амортизація й преференції для малого бізнесу у формі податкового кредиту¹. Латвія акумулює 0,7% податкових надходжень за рахунок майнового оподаткування. Всі країни Балтії належать до третьої десятки країн ЄС за показником фіскальної ефективності корпоративного податку.

На нашу думку, найбільших успіхів в оптимізації використання фіскально-регуляторного потенціалу оподаткування серед аналізованих країн досягла Естонія. Ця країна, хоч і не розширює економічну складову функціонування держави, проте створила сприятливі умови для зростання ВВП за рахунок низького навантаження корпоративного податку на прибуток. Закріплення основних зобов'язань щодо сплати соціальних платежів за роботодавцями при порівняно незначній фіскальній ролі персонального податку дає змогу Естонії утримувати внутрішній споживчий попит на доволі високому рівні, тоді як активне використання фіскальних можливостей ПДВ та акцизів забезпечує акумулювання у бюджеті чималої частини доходів тіньової економіки. Позитивної оцінки заслуговує також те, що Естонія в 1995–2005 рр. не намагалася звести до мінімуму втручання держави у соціально-економічні процеси, коригує фіскальну експансію відповідно до змін економіко-інституційного середовища і обрала стратегію поступових трансформацій оподаткування. Проте вважаємо, що цій країні доцільно повернутися до прогресивного персонального оподаткування, запровадивши децю вищі ставки податку для порівняно забезпечених суспільних груп. В умовах значно більшого, як у Західній Європі, розшарування населення за рівнем доходу потрібно використовувати диференційований підхід у справлянні персонального податку, а не знижувати його пропорційну ставку.

Латвії необхідно здійснити перехід від широкого застосування диференціації ставок ПДВ до зменшення навантаження персонального податку на громадян з низьким рівнем достатку і закріплення більших зобов'язань щодо фінансування державних потреб за заможними прошарками суспільства (підвищення максимальної ставки персонального податку). Така зміна підходу у формуванні та реалізації податкової політики зміцнить фінансову базу функціонування держави, а подальша розбудова ліберального корпоративного оподаткування і помірне навантаження соціальних платежів на підприємницький сектор сприятиме економічному зростанню як у короткостроковій, так і у більш віддаленій перспективі. Литві також доцільно посилити фіскальні позиції ПДВ, відновити прогресію у справлянні персонального податку і, крім того, відмовитись від радикалізму у прийнятті податкових рішень. На нашу думку, запровадження нових акцизів, тимчасове функціонування додаткового соціального платежу роботодавців і підвищення стандартної ставки корпоративного податку для компенсації фіскальних втрат від різкого зменшення (на 9%-х пункти) ставки прямого оподаткування доходів фізичних осіб, як і обмеження сфери втручання держави у відтворювальні процеси, гальмували нарощування економічного потенціалу цієї країни.

Проте, не слід вважати оптимальними заходами реформу ПДВ і відмову від прогресивного механізму справляння персонального податку у Словаччині. Цій одній з найбільш економічно розвинутих постсоціалістичних країн ЄС варто було б використати можливості розширення меж податкової експансії для фінансування видатків "бюджету розвитку". Крім того, звільнення порівняно забезпечених прошарків словацького суспільства від зобов'язання бути основним "донором" бюджетної системи навряд чи може забезпечити істотний поступ у детінізації економічних

¹ *Таранов І. М.* Європейський досвід оподаткування: податкові технології Латвійської республіки // Світ фінансів. – 2007. – № 4 (13). – С. 169.

відносин і позитивно вплинути на відтворювальні процеси у перспективі. Румунія, навпаки, вже оцінила переваги прогресивного персонального оподаткування, але їй доцільно посилити фіскальну роль ПДВ. Причому ця країна, з огляду на порівняння фіскальної ефективності й ставок ПДВ щодо п'яти аналізованих країн, має змогу дещо збільшити надходження цього податку навіть за рахунок поліпшення його адміністрування. Лише така фіскальна трансформація може зміцнити фінансову основу функціонування держави (дасть змогу провести нагальні соціально-економічні реформи) за порівняно вузької бази оподаткування прямими податками і соціальними платежами.

Із підвищенням рівня соціально-економічного розвитку (збільшенням доходів населення) постсоціалістичні країни ЄС із низьким сьогодні рівнем перерозподілу ВВП матимуть змогу більш активно запозичувати досвід розбудови оподаткування високорозвинутих західноєвропейських країн. Проте при виборі стратегії фіскального регулювання на середньострокову перспективу вважаємо для них оптимальним підвищення стандартної ставки ПДВ.